

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

IVRIS CANONICI|| SEV PONTIFICII|| PARTITIONES,||

Grégoire, Pierre

[Frankfurt], 1595

VD16 G 2996

1 De iudiciis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63677](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63677)

PARTITIONVM IVRIS
PONTIFICII SEV CANONICI,
LIBER QVINTVS.

DE IVDICIIS.

TITVLVS I.

CAPVT I.

- 1 Continuatio libri.
- 2 Quid iudicium.
- 3 Quid iudex.

Hætenus in superioribus disposita videtur quodammodo materia iudiciorum, nempe res traditæ sunt, quæ in controuersiam venire possunt. Nunc autem necessarium esse apparet, vt cõsideremus lites ipsas, & modum, quibus legitime tolli vel minui possint. Proinde prius agemus de iudiciis in genere, subinde de illis, quæ independent, & quæ ab iis efficiuntur in specie, Deo fauente.

- 2 In foro iudiciali contentiones & controuersia proponuntur, forum a fando dicitur, constans causa, lege, iudicio. Causa a casu, quo venit dicitur; est enim materia & origo negotii, necdum discussionis examine patefacta, quæ dum proponitur causa est, dum discutitur, iudicium; dum finitur, iustitia; iudicium quasi dictio iuris, iustitia quasi iuris statio, seu status. *a* Iudicium prout nunc tractandum est, *b* actus est legitimus trium personarum, iudicis, actoris & rei, vel aliarum earundem nomine super eadem controuersia. *c*
- 3 Iudex dictus, quasi ius dicens populo, siue quod iure disceptet; iure enim disceptare, est iudicare, non est autem iudex, si in eo non sit iustitia. *d*

S C H O L I A.

a hac omnia in *c. forus*, 1. *o. de verbo. signific.*

Ab hic enim tantum agitur de iudiciis litium, de quibus inueniuntur titulus eiusdem inscriptionis de iudiciis, lib. 2. decret. tit. 1. lib. 2. Sexti, tit. 1. & extrauag. communibus, lib. 2. tit. 1. & in 5. P. tit. 1. & lib. 3. C. tit. 1. & de publicis iudiciis, lib. 48. P. tit. 1. & lib. 4. institutio. Iustitia. tit. final. potest dici iudicium a disquisitione iuris. *d. cap. forus. vel a persona iudicis tanquam a principali. argum. l. que explicandi. de accusatio. sic que videtur explicare Ioannes monach. ad rubricam. de iudic. in Sext. & gloss. ad caput in iudiciis, 12. de regul. iur. in Sext. in iudiciis non est acceptio personarum habenda, & ibi notat eadem gloss. post Ioannem Monachum, ubi supra ponit quindecim significationes nominis iudicii, quas versiculis istis connotauit.*

*A*ctio. lis, auctor, forus, arbiter, vltima velle,

*C*uestio, discret. sen. instan. discussio posse

Percutiens, pœna, processus iudicialis. Iudicium prima pro actione, *ca. ex literis. de probat. l. in tribus. de iudic. 2. lis. l. quod debetur. de pecul. 3. auctoritas iudicandi. cap. decernimus. de iudic. 4. forum iudiciale. cap. quanto. de iudic. 5. arbitrium. cap. a iudicibus. 2. quest. 6. cap. ab arbitris. de offic. deleg. in Sext. l. arbitrio. qui satisfada. cog. P. 6. vltima voluntas. c. licet. in fi. de sepult. in Sext. l. 1. C. de sacrosanct. eccles. 7. questio in iudicium deducta. c. per venerabilem. §. rationibus. qui filii sui leg. 8. discretio mentis. c. graue. de prob. l. cum pretor. de iudic. P. 9. sententia iudicis. cap. si duobus. de appella. cap. sin. de prescriptio. 10. instantia ipsa litis. l. propter audum. §. 1. de iudi. C. l. venerabilis. eod. tit. 1. 1. disconfio*

fo causa, dicitur c. forus, de verborum signif. A
 Et in titulis de iudiciis. 12. potestas iudicandi, leg. iudicium soluitur, de iudic. 13. condemnatio, 1. ad Corin. 11. iudicium sibi manducet. Et 14. pena, Matth. 5. reus erit iudicio, Et D. Ioan. ca. 5. in resurrectionem iudicii, &c. 15. dicitur iudicium processus iudicialis, ut in ca. 1. de iudic. in Sex. c. pia, de exceptio. in Sext. actus iudiciales plures sunt, ut media quibus pervenitur ad iudicium Et eius certitudinem, Et facilem expeditionem, ut citationes, dilaciones, recusationes, exceptiones, petitiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, appellaciones, renuntiationes, conclusiones, &c. que inter cognoscendum occurrunt, que mandat suo ordine conscribi ab amanuense, publica persona, vel aliis duob. scribis, c. quoniam contra, 1. de probat. ut si de processu iudicis fuerit suborta contentio, per hoc possit veritas declarari, ut ibidem dicitur, processus actus, predicta dicuntur, per que procedit iudex ad iudicium Et sententiam.

C Potest colligi ex d. c. frons Et ex glossa, ad verbum iudicium. Saltem debent esse in iudicio tres persona ista, iudex, agens, Et defensor, l. inter litigantes, l. Iulianus, de iudic. Pan. ut dicemus postea, Et pro istis personis alia accedere possunt, que tamen ad tres illas pertinent, ut procurator, advocatus, testis, &c. pro litigantibus, Et pro iudice, vicarii, consilarii, assessores, notarii, amanuenses, apparitores, &c.

d c. iustum est bellum, 1. 23. q. 2. ex Isidoro lib. 18. etymolo. c. 1.

CAPVT II.

- 1 Iudiciorum diuisio in diuinum Et humanum.
- 2 Humanum in priuatum Et contentiosum, quod vel ecclesiasticum, vel seculare, vel mixtum est.
- 3 In ordinariū, extraordinarium Et mixtum.

A 4 In ciuile, Et criminale.

Iudiciorum variæ species, habita ratione 1
 Ad diuersa. Et in primis quoddam dicitur diuinum, quoddam humanum & multa relinquuntur diuino iudicio in hoc vel alio seculo exercendo, de quibus homo non debet, vel non potest iudicare. a Cuiusmodi sunt, quæ nobis incerta aut dubia, illi autem manifesta sunt, & eius iudicio committenda. b Cum nec homo, nec ecclesia iudicet de occultis, sed tantum de probatis. c Diuersa item iudicia Dei & hominū, quod Deus semper iuste iudicet; homo autem sæpe decipiatur a se vel ab aliis, vnde plures hominum iudicio damnati, inueniuntur coram Deo infontes & absoluti, ut contra plures fuerunt iudicio humano absoluti ut innocentes, qui coram Deo inueniuntur fontes & rei. d Timendum valde Dei iudicium, e a quo non est prouocatio, & quod nemo super terram iudicare potest, eidem sit obnoxius. f

Iudicium rursus humanum, vel a quo- 2
 que in seipsum priuatim exercetur, vel ab aliis quam iudicandis, g quod & vltimum, iudicium contentiosum est. Quilibet seipsum iudicare, & probare debet adhibita pro teste conscientia. h Contentiosum iudicium seu auctoritate publica in foro iudiali examinatum & discussum, multipliciter distinguitur ratione materiæ de qua agitur. Quamobrem aliud spirituale, seu seculare, & aliud mixtum. Spirituale, vbi de re vel persona spirituali, vel ad forum ecclesiasticum pertinente agitur. k Temporale vbi de re vel persona seculari tractandum, vel de eo, quod coram iudice seculari est iudicandum. l Mixtum quod diuersis respectibus sub vtroque foro agitari potest. m

E Item ratione formæ procedēdi duplex 3
 iudicium, ordinariū & extraordinarium. n Ordinarium, in quo ordine seruato ut iudiciis præscribitur, proceditur. o Extraordinarium, in quo non seruatur com-

Rrrr

munitur procedendi ciuilibus alijsve negotiis præscriptus regulariter, sed breuioribus formulis agitur, p quando summarie & de plano procedendum est de iure, q vel procedi mandatur a principe speciali rescripto. r Dicitur & extraordinarium a delegato factum. s

Subinde dicitur aliud ciuile, aliud criminale, aliud ex iis mixtum iudicium. t Ciuile, in quo de causa pecuniaria & priuata contenditur. v Criminale, in quo agitur de delictis seu criminibus vindicandis. x Mixtum, quod & ciuilitate & criminalitate agitari potest. y Et hæc sunt præcipuæ iudiciorum diuisiones, quibus & aliæ addi possunt, z postquam ad subtiliorem iuris indagacionem, quæ præceptis istis breuibus instituuntur, peruenerint.

S C H O L I A.

a cap. si omnia, 6. questio. 1. can. 1. §. non potest, 16. questio. 1. opprimuntur multis modis a principibus pauperes & subditi, piique homines a malis occulte, quorum vindictam nec possunt humana iudicia exsequi, qua Deo ideo relinquuntur. Et Deus ait, mea est ultio, & ego retribuam eis in tempore, ut labatur pes eorum, &c. Deuteronom. capit. 32. vers. 3. atque Iudith, cap. 8. vers. 20. expectemus, inquit, humiles consolationem, & exquirat sanguinem nostrum de manibus inimicorum nostrorum, &c. Atque Proverbiorum 20. vers. 22. ne dicas reddam malum pro malo, expecta Dominum & liberabit te. Magnum & ineffabile tremendumque iudicium reuicere causam ad tribunal Christi terminandam, ad quod pronocant Pii, & oppressi homines, dum deest maxime humana iustitia. Sic Petrus Aragonie Rex 4. obiit, citatus in sexagesimum diem ad tribunal Christi, a procuratoribus ecclesie Taraconensis, quod eius patrimonium uellet tyrannice occupare, ut scribit Vasius in chronica Hispania.

A b cap. nomen presbyteri, 2. quest. 1. c. erubescant, 3. 2. distinct. indicat enim de occultis solus Deus, qui solus nouit cordis secreta, can. 20. consulisti, 2. quest. 5. sic 1. ad Corint. cap. 4. vers. 5. nolite ante tempus iudicare, quousque ueniat dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit occulta cordium, & tunc laus erit, unicuique a Deo.

c dict. c. consulisti, 2. questio. 5. cap. vni. ut ecclesiast. benef. sine diminut. conferan. l. illicitas, §. ueritas, de offic. prof. P. c. nec illud, §. his itaq; & seq. 2. quest. si. cap. mul. ti, in fin. 2. quest. 1.

d cap. sacerdotibus, 41. cap. etsi ad tempus, 53. c. cœpisti. 48. cum seq. 11. q. 3. c. si quis, c. cum aliquis, 24. q. 3.

e cap. aliorum, 9. q. 3. qualiscumque enim quis ex hoc seculo egreditur, talis Dei presentatur iudicio. can. qualis, 15. dist.

C f ca. facta, 9. q. 3. & communiter etiam tractatur, maiorem esse concilio Papam in restrictione, & interpretatione eius, ut ab eo non possit reprehendi, d. ca. aliorum, cap. facta, can. nemo 9. q. 3. notat tamen glossa antiqua ad cap. sacrosancta, ad uerbum obedire, de auctoritate sacrorum consiliorum in pragm. sacra. Papam in tribus casibus esse infra concilium generale, & teneri ei obedire. Et primū in his, que concernunt fidem. Et ita concilium posse deponere propter heresim Papam contumacem uolentem se corrigere, Inno. in ca. ex parte, de uerb. sig. nisi respiciat, ut in c. Acatus, 19. dist. 2. in causa schismatis. 3. in his que tangunt generalem morum reformationem, ut in d. glo. directi sacrosancta, latius uidebis. Potest & summus pontifex se subicere minori, ut in foro penitentiali confessori.

E g ca. postulatus, 3. q. 7. can. in actionem, de pen. dist. 1.

h dictis proxime iurib.

i dua sunt principales in orbe potestates, cap. duo sunt. 96. dist. 1. §. 1. quomodo oporteat episc. in nouel. iudices constituti ita in his qua

qua ad Deum pertinent, diuersi ab iis, qui A
 constituti a rege Iosaphat, in his qua perti-
 nebant ad negotia regis, 2. Paralip. c. 19.
 ita & in c. nouit, de iudic. cap. si imperator,
 96. dist. dua iudiciorum species, c. solita, de
 maior. & obedientia, & iurisdictio eccle-
 siastica fuit ab omni tempore in ecclesia
 data per Christum, Matt. 18. quam exer-
 cuit Paul. 1. ad Cor. 6. ad Timot. 5. memi-
 nit & de iurisdictioe ecclesiasticarū per-
 sonarum in Christianos Clemens Roma. B
 episcop. 1. & lib. 2. constitutio. Apostolica.
 c. 47. confirmat Anacletus epistola 2. vo-
 cabantur & ex lege Moysi fontes ad sacer-
 dotale iudicium, Deut. 7. & Num. 5. neq;
 apud Hebraeos fiebant iudicia, nisi duobus
 Leuitis assistentibus, teste Iosepho libr. 4.
 antiq. c. 8. ut nec hodie in senatus Gallorum
 iudices sedent, nisi adsint persona ecclesia-
 stica, quos vocant consiliarios clericos, &
 qui impediunt ecclesiasticam iurisdictio- C
 nem sunt excommunicati, cap. conquestus,
 de foro compet. c. quoniam, de immuni-
 ta. ecclesia. Conatus est aliquando Petrus
 Cunerius aduocatus regius in senatu Pa-
 risiensi, ecclesia iurisdictioem labefacta-
 re, contra quem Bertrandus episcopus He-
 duorum apud Philippum regem pro eccle-
 sia iuribus perorauit, & obtinuit, plura
 scribit de hac re Stephanus Anserius, in
 cle. 1. de offic. ordina. & tracta. de potesta- D
 te seculari.
 k veluti si de matrimonio, usuris, decimis ec-
 clesiasticis, agatur. cle. dispendiosa, de iud.
 cap. exhibita, de iudiciis, cap. accedenti-
 bus, de excess. prala. si de his, in quibus ver-
 sari periculum anime & agitur de pec-
 cato, cap. nouit, 13. de iudic. cap. solita, de
 maior. & obedien. Pura spiriuales mate-
 rie dicuntur, qua coram ecclesiastico iudi-
 ce agitande sunt, etiam contra laicos, sa- E
 cramenta, baptisimus, eucharistia, confir-
 matio, & alia que docet Panor. & alii ad
 cap. quanto, de iudic. Archid. in cap. quod
 autē, 1. q. 1. ca. pie mentis, 16. q. 7. ut & illa
 & alia spiriualia, que respiciunt articulos

fidei, c. quoniam, 10 dist. causa electionis,
 c. massanna, c. sacrosancta, de elec. decima,
 c. tua. de decimis, simonia, heresis, & alia
 de quib. in c. decernimus, c. cū sit generale,
 de foro compe. debent & clerici conueniri
 coram iudice ecclesiastico in personalibus
 actionib. a laicis vel clericis; quia actor se-
 quitur forum rei, c. cum sit generale, cap.
 ex transmissa, & seq. ca. si diligenti, de foro
 compe. ut contra clericus laicum, coram
 iudice laico, in temporalibus & personalib.
 conuenit, cap. si clericus laicum, & c. cum
 sit generale, eod. tit. in criminalibus autem
 questionibus debet indicari persona eccle-
 siastica a suo iudice ecclesiastico, cap. at si
 clericus, de iudic. cum similib. ibi nota neq;
 valet consuetudo, ut laici in clericos ha-
 beant iurisdictioem, c. ecclesia. de consti-
 tutio. & ibi Panor. & alii, & in cap. solite,
 de maior. & obedien. Innocent. in cap. po-
 stulasti, de foro compe. Rota decisio. 840.
 utrum in antiq. Anser. decisio. capella
 Tholo. 126.

l ut in c. venerabile, de iudic.

m ut si de iure patronatus agatur, nam & il-
 lud participat de iure spiriuali, c. de iure,
 patronatus, & de temporalibus, qui a laicis
 possidentur, ut in eorum heredes iure here-
 ditario transfertur, cap. filius, 6. quest. 1.
 cle. si. de iure patro.

n c. quoniam, contra 13. de proba.

o ca. examinata, de iudic. ea ratione forum,
 ubi seruatur iuris ordo, iudicis ordinarii
 dicitur; ubi autem discutitur crimen, non
 seruatis solemnitatibus ordinatis in ciui-
 libus, extraordinarium, iudicium, l. fin. de
 priua. delict. lib. 47. P. tit. 1. & l. 1. de furt.
 Pandect.

p c. nouit, de iudic. idq; in causis, qua non pa-
 tiuntur magnam dilationem indulgetur,
 ut in causis beneficiabilibus, electionum po-
 stulationum, dignitatum, personarum of-
 ficiorum canonicatum, prebendarum,
 decimarum, matrimonii, usurarum, ele-
 ment. dispendiosam, de iudic. in crimine
 heresis quoque & similibus, in quibus

- seruare ordinem esset potius cum inuerte-
re, c. ad nostram, de iure iurand. Id ipsum
dicendum, quando iudex procedit ex offi-
cio suo sine figura iudicii, per modum in-
quisitionis, vt in c. inquisitionis, cap. super
his, c. qualiter, c. olim, de accusat.
- ¶ vt in dict. cle. dispendiosam, & in extra-
uag. vnica. quomodo in crimine laesa ma-
iestat. procedendum sit, post libros feudo-
rum, vbi glossa fuse explicat, quid sit sum-
marie & de plano procedere, & sine stre-
pitu iudicii.
- ¶ solus princeps, penes quem est legis consti-
tuenda & interpretanda potestas, l. 1. &
fin. C. de legib. potest mandare causas de-
cidi extra iuris constitutionem summarie
& de plano & iudicio extraordinario,
atque nihilominus, dum hac voluerit ita
fieri, debet expresse id adicere. cle. saepe, de
verbor. significat. sic que seruatur etiam in
curia Romana, vt in rescripto, quod vo-
catur extensio signatura, specialiter sum-
mus pontifex id exprimet, vel summarie
causa discutiatur, nec sufficeret si hoc i-
psum in corpore signaturae exprimeretur,
& non in signatura, in qua, non expref-
sum, quod in corpore petum esse videretur
denegatum, etiam si princeps simplici-
ter rescriberet: audiat vt petitur. Atque
idcirco responsio hac exigitur, audiat sum-
marie, & prout petitur, alioquin denega-
tus censeatur summarie processus: expref-
fisset enim summus pontifex si voluisset,
argu. cap. ad audientiam de decimis, Rota
decis. 466. nota quod in commissione,
in antiq. & decis. 351. si in commissione
impetrauit, in nouis.
- ¶ vt in can. iudicia, §. spatium, vers. ei au-
tem, 3. q. 3.
- ¶ explicat c. per venerabilem, 13. §. sunt au-
tem, qui filii sint legit. lib. 4. titu. 17. verba
Deut. c. 17. tria, inquit, distincta iudicia
primum inter sanguinē & sanguinem,
per quod criminale intelligitur & ciuile,
& vltimum inter lepram, & lepram
per quod ecclesiasticum & criminale
- A notatur; medium inter causam & cau-
sam, quod ad vtrunque refertur eccle-
siasticum & ciuile, &c.
- V vt si agatur de feudo, mutuo, aliisque con-
tractibus, de pecuniaria pena, seu de mul-
cta, & similib. vt in c. ceterum, c. dilecto,
ca. causam, de iudic.
- X agitur in his maxime ad vindictam pu-
blicam, vt in c. at si clerici, cap. cum non ab
homine, de iudic. siue sit pena corporalis, si-
ue pecuniaria ratione tamen delicti. gloss.
ad leg. prator, de sepulcr. violat. leg. final.
de furt. P.
- Y vt in ca. tua, de procuratori. c. super his, de
de accusat. de furto in l. si. de priua. delict.
l. si. de furt. P.
- Z nos & procedentes, aliasq. iudiciorum di-
stinctiones plures pertractamus fusius lib.
47. syntag. iur. cap. 4. §. 5. & 6. addemus, &
nunc superioribus diuisionibus aliam, ra-
tione quantitatis rerum deductarum in
iudicium, iuxta glossam ad c. 2. de libelli
oblatio. & Speculatorem in tit. de iudic. in
fin. vt aliud sit vniuersale, aliud generale,
commune, aliud speciale. Et vniuersale
est, cum petimus vniuersum ius totius ci-
uissiam patrimonii, vt bonorum possessio-
num, hereditatem, l. 1. de bonor. possessio.
l. 1. de rei vindic. P. l. sed et si, §. fin. de petit.
hered. P. iudicium etiam petitionis heredi-
tatis dicitur vniuersale, per gloss. in l. 1.
de euictionibus, & probatur vltra in l. si
quo tempore, & l. cum hereditatem, de pe-
tutio. heredita. gloss. in ca. cum ecclesia, de
causa possessio. & propriet. in cuius petiti-
one veniunt fructus etiam a possessione
bonae fidei percepti, qui augent portionem
in l. item veniunt, §. fructus, de petiti. ha-
redit. & dum quis petit etiam beneficium
ecclesiasticum, secundum Innocentium
ad capit. conquerente, de offic. ordinar. &
Panor. ad c. 2. de libelli. obla. Generale iu-
dicium est, quando non petimus in iudi-
cio ius vniuersum cuiusdam, sed tantum
quoddam genus ex eo vniuersali, vt in pe-
titione & iudicio pro socio, negotiorum
gestorum,

gestorum, tutela, gloss. ad cap. 2. de libelli oblatio. Commune erit quod utrunque auctorem & reum respicit, ut communi dividendo, familia erciscunde, finium regundorum, c. ex literis, de probatio. & propriis titulis, in P. & (singulare seu speciale, in quo certa res tantum petitur & adiudicatur, ut accidit in rei vindicatione, deposito, commodato, & similibus. Constituitur porro differentia inter iudicium uniuersale & generale, quod in uniuersale neque in libello, neque in processu causa, nec etiam in ipsa sententia, necessum sit exprimere res; in generali vero iudicio, licet libellus generalis admittatur, tamen lite contestata res exprimi debent, c. abbatem sane, §. secus autem, de senten. & re iudi. in Sex. Socinus ad c. penult. nu. 18. de libelli obla. Bartol. ad l. 1. nume. 9. de eden. P. ubi tradit rationem diuersitatis, quam & nonnulli asserant, in iudicio generali, & talem sententiam valere, condemnatio te ut reddas rationem administrationis tue: per textum in cap. qualiter, in 2. de accusatio. l. si quis pro redemptione, C. de donat. & ita tenet Baldus in l. edita, num. 25. C. de eden. Refert Socinus in d. ca. pen. num. 11. de libelli oblat. Andreas Gasl. lib. 1. pract. obseruationū, obseruat. 68. nu. 8.

CAPVT III.

- 1 Quæ in iudiciorum partib. consideranda.
- 2 Iurisdictio & eius diuisio.
- 3 Causa.
- 4 Persona.
- 5 Tempus.
- 6 Locus.
- 7 Forma iudicii.
- 8 Conventionalis iurisdictio.

In iudicio partes hæ sex considerandæ sunt, iurisdictio, causa, persona, tempus, locus, figura iudicii. Iurisdictio hic pro iuris dicendi vel iustitiæ statuendæ, potestate, seu pro auctoritate iudicandi accipitur. Iurisdictio autem vel propria iudicantis seu ordinaria est, vnde & iudices ordinarii

A dicti, b qui ei præfunt. Alia delegata, cui præfati dicuntur delegati. c Alia conuentionalis seu ex consensu. Propria ordinaria est, quam quis iure suo, non ab alio, quam a summo pontifice, aut a principe, aut a lege, aut a consuetudine habet. d Delegata, quam quis non iure proprio, sed alieno veluti nomine & loco alterius exercet. e Rursum ordinaria, vel est voluntaria, vel est contentiosa seu necessaria, f voluntaria, quæ inter volentes, non inter inuitos exercetur. g Necessaria est, quam subditi etiam inuiti subire tenentur. h Hæcque necessaria gradus habet ratione potestatis minoris vel maioris iudicandi, alia enim infima, alia media, alia suprema, seu vulgo alta dicta. i

Causa est res, quæ in iudicium deducitur, cuius conditio diuersa, & iudices diuersos facit, & modum agendi, & iudicium ipsum. k

Personæ quæ considerantur in iudiciis sunt actor, reus, seu defensor, iudex, l & istæ principales, item cum his procuratores, aduocati, testes, notarius seu amanuensis, vicarii seu tenentes locum iudicum, tanquam prædictis accedentes; m de quibus in utroque iure sunt editi & legendi proprii tituli.

Tempus iudicii tres partes habet principium, medium, finem. Principium versatur in litis contestatione, medium a litis contestatione vsque ad conclusionem causæ; finis autem a conclusione vsque ad sententiam. n Sunt & ibi particularia quædam alia tempora intra prædicta definienda, ut dilationum, & similibum quæ ex iudiciorum necessitatibus occurrentibus apparebunt.

Locus etiam & territorii, o & rerum, p & tribunalis, inspiciendus, ut conueniat & tutus sit. q

Forma porro iudicii, & stylum & consuetudinem tribunalium iurisq; obseruationem desiderat obseruari. r

Conventionalis iurisdictio est, quæ ex 7

consensu contententium vim habet; vel A
quando consentiunt in nō suum iudicem,
qui tamen iurisdictionē habet, s vel quan-
do arbitrium aliquorum deligunt, cui sub
pœna obtemperaturos promittunt. t

S C H O L I A.

- a iurisdictionē est potestas de publica introdu-
cta, cum necessitate iurisdicendi vel equi-
tatis statuende, glossa ad leg. 1. de iuris-
dict. omnium iudic. iurisdictionē diuiditur B
tanquam genus in merum, imperium,
mixtum, & simplicem iurisdictionem, leg.
imperium, de iurisdictione omnium iudic.
Iurisdictionem alio modo pragmatici di-
uidunt in altam, mediam & infimam seu
bassam, de quibus postea. Prima considera-
tio & primum caput inspectionis iudicii
est iurisdictionē, nam a non competenti iu-
dice factum, nullius est momenti. l. si a non
competent. iudic. C. l. fin. de iurisdictione. o-
mnium iudic. nullus est maior defectus C
quam potestatis, in actū, leg. multum inter-
est. si quis alteri, vel sibi. C. plus autem con-
tinet iurisdictionē quam notio. l. ait prætor,
§. de re iudic.
- b unde titulo de officio iudic. ordina. in de-
cretalibus Gregorii & in Sext. Omnes ec-
clesiarum prelati sunt iudices ordinarii,
ut ait glos. in c. 2. per illum textum, de iud.
argu. cap. cum ab ecclesiarum prelati, de D
offic. ordina. cap. per lectis, 2 §. distinct. cap.
nemo, 2. quæst. 3. can. experientia, & cap. si
qui ex fratribus, 11. quæst. 1. ca. reprehē-
sibilis, de appellat. cap. 1. de eo, qui furtive
ordines suscepit.
- c unde tit. de offic. & potestate iudicis deleg.
- d l. more maiorum §. & sequentib. de iuris-
dict. omnium iudic. P. c. a iudicib. 2. g. 6.
cap. iudices, 11. quæst. 1. Cuius generis di-
cuntur, qui iurisdictiones exercent. iure E
magistratus, quem gerunt. Et lex dicitur
dare iurisdictionem, in l. quia, de iurisdictione
omnium iudic. & ibi gloss. ad verbum, nec
ipsa, leg. 1. §. ad urbem, de officio præfecti
urb. P. gloss. ad cap. suspensionis, ad verba,

ad quos, de officio deleg. Pano. ad ca. cate-
rum, de iudic. num. 2. Panor. ad cap. cum
ab ecclesiarum, num. 3. de offic. iudicis or-
dinarii, quo loci & notat principem, cense-
ri dedisse iurisdictionem ordinariam,
quando generaliter concedit administra-
tionem iustitiæ. Iudex ordinarius uniuersa-
liter iurisdictionem exercet, in suo ter-
ritorio, cap. duo, de officio ordinarii. capit.
omnes, 22. distinct. cap. significasti, de ele-
ctio. can. 1. 17. quæst. 6. l. pupillus, §. terri-
torium, de verborum significat. Tales sunt
episcopi iudices ordinarii in suis diocesi-
bus, quib. distincta & concessa fuit singu-
laris iurisdictionē, ad faciliorem reipublice
administrationem; que & confundi dicitur,
cum sua iurisdictionē cuique non serua-
tur; can. peruenit, 11. quæstio. 1. Notat ta-
men Archidiaconus ad cap. experientia,
11. quæst. 1. nullum in Romana curia ha-
bere ordinariam iurisdictionem a se ipso,
nisi a Papa. Notatur in clem. ne Romani,
de elect. quod quamuis in ea plures sint or-
dinarii substituti, iuxta dictam l. more
maiorum, de iurisdictione omnium iud. P. ut
pote auditor contradictarum inter omnes
impetrantes; præfides camera Apostolica,
in omnibus, que ad notionem illorum per-
tinent; auditor curie causarum camera
Apostolica, inter omnes curiales, & alia-
rum censurarum reos; Gubernator urbis
inter omnes urbanos nō exemptos; vicarius
inter omnes clericos etiam regulares, qui
omnes ordinarii sunt, quia a Papa substi-
tuti; tamen reliqui, qui in diuersas regiones
ab ipso dantur, delegati dicuntur. Consue-
tudo etiam dat iurisdictionem, c. cum con-
tingat, de foro compet. & ibi glo. in verba,
vel consuetudine, cap. dilecti, de arbit. &
ibi gloss. ad verbum consuetudinem, l. 1.
& fin. C. de emancipatio. libero.

e dicta l. more maiorum, & sequent. de iurisdictione
omnium iudic. leg. 1. & titul. de
offic. eius, cui manda. est iurisdictionē. Est au-
tem delegatio facta ad certā causam, de-
terminata; alia ad uniuersitatē causarū.
f leg.

f l. 2. de offic. proconsul. lib. 1. Pand. tit. 16. **A**
 g ut in d. l. 2. de offic. proconsul. veluti si quid
 coram aliquo iudice fieri quid possit, ve-
 rum coram eodem quis non cogatur id a-
 gere inuitus; ut si coram praeside quis velit
 manumittere, emancipare, vel adoptare.
 Et illa potestas dicitur legis actio, coniun-
 cta iurisdictioni, qua non cōcedatur omni-
 bus magistratib. d. l. 2. iuncta l. 3. de offic.
 procons. P. Sic legatus de latere exercet
 iurisdictionem voluntariam, absoluen-
 do ab iniectione manuum in clericos etiam
 extra prouinciam sibi decretam, c. ex com-
 munitatis, 9. de offic. lega. can. ad eminentiam,
 de appellatio.
 h Contentiosa dicitur & necessaria, qua red-
 ditur in inuitum, l. inter stipulantem, §. 1.
 de verbor. obligat. l. 1. si quis ius dicen non
 obtemperat. l. fin. de iurisdic. omnium iu-
 dic. in P.
 i Alta iurisdic. dicitur aliquibus merum **C**
 imperium, quod vero est mixtum, media;
 infima vero, iurisdic. simpliciter, in leg.
 imperiū, de iurisdic. om. iud. de his Chaf-
 saneus late in consuetud. Burgundia titu-
 lo 3. de iustices & de ferrariis, & alii pra-
 gmatici, & nos alibi in syntagmate iuris
 lib. 47. ca. 21. num. 19. & sequent. Verum-
 tamen hic annotare sufficit nullam de iu-
 risdictione harum iurisdictionum posse in
 genere definitionem dari. Nam in Gallia **D**
 & alibi, sunt gradus iurisdictionum di-
 stincti in curiis, secundum pl. scita & con-
 cessiones diuersas principum. Sunt sacra
 iurisdictiones primi priuatiz, principum
 consilii, omnimodam cum principe habent-
 es potestatem. Sunt alia curia magni con-
 silii, Senatum, Toprochorum, seu Bailli-
 norum, & aliorum iudicum regionum,
 quibus iurisdic. limitata & definita est.
 Sunt & ducum, comitum, marchionum, **E n**
 castellanorum, baronum, & dominorum
 territoriorum & iurisdictionalium, certa
 iurisdictionis, vel ex concessione feudi, vel
 ex consuetudine introducta & concessa.
 Sunt & alia iurisdictiones, qua non cohe-

rent nec pendent ex patrimonio seu feudo;
 quales illa, qua collegiis licitis cōcessa sunt,
 in homines eiusdem collegii seu certi arti-
 ficii vel conditionis; item illa qua compe-
 tit ciuitatum & municipiorum decurio-
 nibus in oppidanos & alios illis non subditos.
 Instituit enim princeps ita per ciuitates &
 municipia iudices, prout expedire ei vide-
 tur, exemplo Iosaphat regis Iuda. 2. Para-
 lipom. cap. 19.

B k Causa seu petitiones deducta in iudicium
 propter quas quispiam vocatur in ius iux-
 ta cap. foras, de verbor. significat. si magne
 sunt, magnos requirunt iudices, l. non di-
 stinguemus, §. de liberali, de recept. arb.
 Pand. l. 2. in fin. de pedaneis iudicib. & sibi
 glossa ad verbum dii incident, leg. iam
 dudum, vbi causa stat agi debeat. c. 1. apud
 quem causa status definita. in vsibus feud.
 Iudex autem de re quam cognoscit, debet
 solum iudicare, non de aliis. ca. cum super,
 de causa possessio, & proprietate. & ita debet
 esse sententia conformis libello, l. ut fundus,
 communi. diuidun. P.

l can. nullus vnquam, cano. nullus introdu-
 catur, 4. qu. 4. l. Iulianus, l. inter litigan-
 tes, de iudic. P.

m titulis de procuratorib. de testibus, in vtro-
 que iure & de postulando in C. & Pande-
 ctis de aduocatis diuersorum iudiciorum,
 de aduocatis diuersorum iudicum. Cod.
 de syndico in decretalib. de amanuensibus
 seu notariis causa aut iudicii, ca. quoniam
 contraxi. de probationi. lib. 1. tit. 19. cap.
 statutum 11. §. assessorem, §. notarium, de
 rescript. in Sext. cum similib. accedunt iu-
 dicibus consiliiarii, assessores, delegati, & si-
 milis tum ministri, tum executores, appa-
 ritores, maloferarii, hostiarii, carnifices,
 commentarienses, & c.

E n authent. ad hac, de re iudica. C. quod pro-
 cedit non tantum in causa principali eius-
 que instantia, sed etiam in causa appellatio-
 nis, l. fin. §. illud, de temporibus appellat. C.
 ante litis contestationem res non dicitur
 in iudicium deducta; & ideo iudex, iudi-

care non potest, c. accedens, §. cum igitur, A
 ut lite non contesta. Et c. ca. 1. §. fin. de litis
 contestatio. Exceptis casibus, in quibus ex-
 pressum iudicium permittitur sine litis cō-
 testatione, qui plures sunt, quosque recen-
 set Bartachinus tractatu de gabellis, in
 9. parte principali num. 20. Et sequentib.
 usq; ad 2. Ante litis contestationē tempus
 est ante iudiciale, ideo mutari civilis Et
 criminalis libellus ante illam potest; postea
 nequaquam, l. non potest, de iudic. P. Bart.
 Alex. in l. i. de i. l. edicta, C. de eden.
 Dinus in l. nullus pluribus, de regulis iur.
 in Sext. Per litis contestationem quis obli-
 gatur instantia, Et ceptum iudicium di-
 citur; ut non possit pœnitere vel a lite disce-
 dere, cogaturque sententiam expectare, l.
 i. qui se obtulit, Et ibi glossa, ad verbum
 qui discessit, de rei vendic. l. sed et si susce-
 perit, de iudic. P. l. nemo, Cod. de iurisdic.
 omnium iudic. Dehinc Et ante litis conte-
 stationem procurator ad iudicia, quasi re
 integra adhuc, etiam sine causa reuocari
 potest. non ita post contestationem, c. 2. de
 procura. in Sext. l. procuratoribus, C. eod.
 titul. l. filius familias, l. post litem, cum leg.
 sequent. eo. P. Sicuti neque procurator ad
 lites potest substituere ante litis contestationem,
 quia nondum dominus litis factus
 dicitur lite non cepta; postea vero potest,
 l. si procuratorem, §. si quis mandauerit,
 manda. P. nisi esset procurator in rem suā,
 qui Et ante contestationem posset, substi-
 tuere in sui locum alium procuratorem, c.
 1. §. 1. de procuratorib. in Sex. Caterum,
 notandum erit, quod pertinet ad aliquos
 iuris effectus, litem inceptam videri per
 solam citationem, ut res propter quam in
 ius vocatio facta est litigiosa videatur, ut
 tanquam eius generis non, possit interim
 alienari, authen. litigiosa, de litigios. Cod.
 sed Et sola citatione litis pendentia induci-
 tur, cle. 2. Et ibi gloss. ad verbum ad hoc, ut
 lite pendent. Et c. Et pœuentio iudicialis,
 ca. proposuisti, Et ibi gloss. ad verbum pœ-
 uentus, de foro competen. Et ibi Pauor. l.

ubi ceptum, leg. si quis posteaquam, de in-
 dic. Pand. Et utrobique gloss. Item ad per-
 petuandam iurisdictionem iudicis delega-
 ti, ut non exspiret morte delegantis, c. super
 questionem, ca. gratum, de officio delegat.
 Guido Papaeus decis. 286. Rota decis. 9. de
 dolo, in antiq. Subinde in dictis tribus
 temporibus alia tempora observantur, vo-
 candi vel non vocandi in ius, ut titulo de
 feriis, in P. Et Cod. in dilationis titulo de
 dilatio. C. tempora eremodicii vel perem-
 tionis instantia, l. properandum, C. de iudi.
 C. cap. venerabilis, 20. eodem tit. in appel-
 lationibus, titul. de temporibus appellatio-
 num, C. in executionibus, l. 3. de fructu. Et
 litium expen. C. in cognoscendo, veluti ne
 diebus feriatis valide, etiam de consensu
 partium die dominico fiat, cap. si de feriis,
 l. 1. Et l. si fallacis, eod. Cod. can. placita,
 15. quest. 4. can. decreuit, 22. quest. 5. §. 1.
 de consecra. distinct. 1. Observatur, Et ut
 matutino meridiano Et vespertino tem-
 pore iudicia reddi possint; Et nocte, nulla
 mentio, §. sedebunt, seu cap. 3. de iudicib.
 nouell. 82. Nam Et magistratibus in pu-
 blicum esse inconueniens erat vespertinis
 temporib. l. 2. §. Et quia magistratibus, seu
 §. 3. 1. de origine iur. P. Refert Gellius lib.
 14. cap. 7. reliquisse Varronem scriptum,
 Senatusconsultum ante exortum vel post
 occasum solis factum, ratum non fuisse,
 opinor quod antiqui voluerint omnem
 fraudis suspicionem submouere, quia te-
 nebra apta sunt ad fabricandum falsum,
 l. 1. de ventre inspicien. Et qui male agit
 odit lucē, cap. consuluit, 29. de offi. delegat.
 ubi Et ideo ante noctis tenebras mandatur
 perferri negotium die ceptum. Habetur Et
 suspecta collatio fraudis noctis facta. capit.
 vnic. ut ecclesiast. benef. sine diminut.
 conferant. verba legis 12. tabularum re-
 feruntur a Gellio lib. 7. cap. 2. Ante me-
 ridiem causam conscito, cum pero-
 rant ambo pœsentes. Post meridiem
 litem pœsenti addicito; si ambo pœ-
 sentes, sol occasus suprema tempestas
 esto.

subiectam plebem; e abbates, priores, in A sibi subditos & monachos. f Abbatisa in moniales & in subditos sibi clericos etiā, quos tamen excommunicare non potest. g Ceterum iurisdicatio episcoporum in clericis, qui habēt curam animarum, non est ab abbatibus vsurpanda. h Habent & praepositi seu praelati ecclesiae iurisdictionem; i omnibus tamen clericis ad sacros ordines promotis, vetitum de pœna sanguinis vel truncationis membrorum iudicare vel consilium iudicantibus dare, vt alibi dictum est. k

S C H O L I A.

a cap. at si clerici, de iud. c. in primis, vers. de persona, 2. q. 1. ca. ad audientiam, de consuet. l. si. si a non competens iud.

b ca. infamis, 3. q. 7. l. cum praetor, §. non autem, de iud. Pand. vbi glossa similia textui notat; vide quae dicemus infra tit. 4. de arbitris, cap. 6. inuncta gloss. tit. 6. de permissio iudicio mulieribus.

c can. pater, can. nemo iudicabit, 13. cano. cum aliorum hominum, 14. can. cuncta per mundum, 17. 9. quest. 3. can. si Papa, 40. distinct. a Deo solum iudicandus summus pontifex, c. satis euidenter, 96. distinct. Scribit & Paschalis in c. significasti reges, de elect. Concilia Romana sedi legem non praefigere, cum omnia concilia & facta sint per Romana ecclesia auctoritatem, & robur ab ea acceperint; atq; in eorum statutis patenter excipiat Roman: Pontificis auctoritas. Nisi forsan Romanus Pontifex se alicuius iudicio submittat, can. nos si, 2. quest. 10. 7. & in causa haeresis, can. si papa, 40. distinct. Atq; vt ait glossa in d. can. 13. nemo iudicabit, 9. questio. 3. cum papa se submittit confessori suo, teneatur ei parere. Additque quod dum papa peccat, possit, eius peccatum etiam ecclesiae denunciari secundum admonitionem Euangelii. can. si peccauerit, 2. questio. 1. Tale tamen debet esse crimen, ex quo denuntiatio permittatur, & ex quo possit accusari, vt ex-

plicat glossa ad can. si papa, 6. ad verbum a fide deuius.

d c. non minus, de immunita. ecclesia, lib. 3. tit. 49. c. 1. de offic. ordinar. & proprie episcopi sunt in suis diocesis ordinari iudices. vide cap. ordinar. de officio ordinar. in Sexto. Qui canonicam etiam habent praelaturam, habent electionem & iurisdictionem, can. experientia tua, 11. quest. 1. cum similibus. neq; episcopi de aliena iurisdictione vel aliorum episcoporum debent se intromittere via ordinaria aut prima instantia, sine illorum scientia, ca. nullus primas, 9. quest. 3. aliud autem dicendum de appellatione, quae ad superiorem ab inferiori deuoluitur gradatim; non enim Primas etiam, aut Patriarcha habet iurisdictionem in episcopos. sed tantum in archiepiscopos, can. conquestus, 9. q. 3.

e ca. 2. & c. cum ab ecclesiarum praelatis, de de offic. ordinar.

f c. illorum, de sentent. excom. c. cum in ecclesiis, de maiori & obedien.

g c. dilecta, de maiori. & obedien.

h Eius iurisdictionis vsurpanda prohibitio, & quae ad eam pertinent ponuntur in cap. interdicimus, 10. 16. q. 1. Interdicimus, inquit Calixtus 2. Papa, etiam abbatibus & monachis, publicas poenitentias dare, infirmos visitare; & vnctiones facere, & missas publicas cantare, chrisma & oleum, consecrationes altarium, ordinationes clericorum ab episcopis accipiant, in quorum parochiis manent. Fere idem dictum & plura prohibita, in c. accedentibus, de excess. praelato. vbi & publicas poenitentias, pertinere ad episcopos solos, dictum est, idemq; in cap. in capite, 10. dist. poterit tamen abbas inuitatus vel rogatus alibi quam in proprio monasterio, publicas cantare missas populo, can. luminoso, can. dubium, can. abbatem, 18. q. 2. c. 1. 15. q. 4. ca. non minus, de immunita. ecclesiarum, d. cap. cum ab ecclesiarum, de offic. ordinar. facit l. sin. de iurisdictione. om. iudicium.

ii *sup. lib. 4. tit. 15. de penis, c. 1. facit ca. sententiam sanguinis, ne cleri. vel mon. secular. neg. se immisce. cap. ex literis, de excess. prala. cum siml. ibi nota.*

CAPYT V.

- 1 *Quae ad bene iudicandum requirantur.*
- 2 *De suspectis iudicib. & causis suspicionis.*
- 3 *De describendis actis.*
- 4 *De seruando ordine.*

Iudicia vt bene fiant, primum a iudicib. B
I ordinatis determinari debent; secundum
praescripta a canonibus vel a iure pontifi-
cio, a sine obseruatione inani formularu,
actionum; proposita & audita sufficienter
petitionis intentione, b sine odio, amore,
timore, cupiditate, quia haec quatuor hu-
mana solent corrumpere iudicia. c Est &
intempestiua misericordia in iudicio. d In-
esse tamen rectoribus circa subditos suos,
iuste consolans misericordia, & pie saui-
ens disciplina. e In rebus porro ambigu
no debet esse absolutum iudicium; f Cum
illud non nisi secundum allegata certum
fieri debeat, g neq; secundum solam con-
scientiam, h ita plena disquisitione discu-
tiendum est prius negotium. i Sed nec de-
bent archiepiscopi, episcopi, abbates, alii-
que ecclesiarum praelati, de negotiis ec-
clesiasticis maxime de illis, quae spiritualia
esse noscuntur, laicorum iudicio dispone-
re, aut propter eorum prohibitionem ec-
clesiasticae iurisdictionis omittere exerci-
tium & iustitiam. k

In summa, omnia iudicia sine vlla iudi-
cis peruersa suspicione procedere debent.
Ideo & suspecti iudices maxime si postu-
ler aduersarius, submouendi erunt, m alii-
que in eorum locum suffiendi haud sus-
pecti. n Causae autem suspicionis ad re-
probandum iudicem plures, veluti si simi-
lem causam cum aduersario habeat, o si
socius aduersarii vel concanonicus, p aut
multum familiaris, q aut consanguineus, r
aut dominus impetrantis, s aut eius vasal-
lus, t aut inimicus recusantis; u sunt & his

aliae similes causae proponendae; x & pro-
ponendae coram iudice recusando, & pro-
bandae coram arbitris electis ob eam cau-
sam. y

Oportet & omnia iudicii acta conscri-
bi, z cauere ne lite pendente in pra-
iudicium causae vel litis quippiam innoue-
tur. aa

Seruandus & iudiciorum ordo & sole-
mnia, aliter iudicium erit nullum. bb Item
& sequenda delegatis forma mandati de-
legationis. cc Requiritur & conseruatio
cognitionis ordinis, vt prius de exceptio-
nibus quam actionibus pronuntietur; dd
Et de praediciali causa cum aliis concu-
rente, primo loco. ee Et concurrentibus
pluribus praedicialibus, maior ante mi-
norem expediatur; ff Prius de possessione
quam de proprietate, seu de iure. gg coram
eodem iudice; hh nisi cumulate proceda-
tur super possessorio & petitorio. ii

SCHOLIA.

a *In proemio decretalium, §. fin. c. 1. §. fin. de
constitutio. quae sint autē decreta, quae con-
cilia, qui canones, ex quibus quis iudicare
debet, docetur in ca. de libellis, 20. dist. Iu-
dex plus legib. quam suae voluntate obtem-
perare debet, can. iudicet, 3. q. 7. ius civile
quoq; iubet secundū leges iudicari. l. nemo,
de sent. & interlocut. om. iud. P. Iustitia. in
§. 1. de offic. iudic. Magistratus seu iudices
sunt tantum iuris administri, non autem
conditores, ad effectum iura perducetes, l.
2. §. post originē, de orig. iur. quamobrem
secundum ius iudicare debent, alioquin
viderentur usurpare iuris condendis fa-
cultatem, quae ad solos principes pertinet,
l. 1. §. fi. C. de legib. Sic mandat ut cau-
sa clericorum etiam pecuniaria secundum
ius canonicum determinentur, cap. quod
clericis, 9. de foro compet.*

b *c. dilecti, 6. de iudic. l. 2. de formul. & im-
petratio sublati, lib. 2. C. titul. 58. non ta-
men intelligere hinc debemus sublati esse
actiones, sed tantum scrupulos earū con-*

- ceptiones, in quibus qui cadebat a syllaba A
 conceptionis, cadebat a iure, sicut & in a-
 liis quibusdam scrupulose formularum
 conceptiones fuerunt a medio sublata, ut
 in donationib. l. si. C. de donat. in stipula-
 tionibus, §. 1. de verb. oblig. in arbutis. l. 4.
 de recto arbit. P. in emancipationibus ser-
 uorum, l. fin. de emancip. liber. C. l. fin. C.
 de adoptio. & in similib. quibusdam.
- C ca. quatuor, cum duobus sequenti. 11. q. 3.
 can. accusatores, in 2. 3. q. 5. nec affecti- B
 bus debet indulgere iudex, can. iudicet,
 §. iudicet ille, 3. q. 7. c. relatum, §. si. 5. q. 2.
 can. iudicare, can. ira, & seq. vsq. ad c. qui
 recte, 11. q. 3.
- D c. est iniusta, 23. q. 4. ubi & exempla mi-
 sericordia contra preceptum domini. Et
 ratio quod facilitas venia in centium tri-
 buit. Atque culpam esse in intempestua
 misericordia erga vincitum, qui ad iudi-
 cium seruat. docet l. si hominem, 7. de
 positi. P. l. addictos, Cod. de episcop. audien.
 Qua autem conueniant magistratuum per-
 sona, docet Callistratus in l. obseruandum
 est, 19. de officio praesidis. Obseruandum
 est, inquit, ius reddendi, ut se facile qui-
 dem in aduendo praebeat, sed cōtemni
 non patiat. Vnde mandatis adiicitur,
 ne praesides prouinciarum in vterio-
 rem familiaritatem prouinciales ad-
 mittant; nam cōuersatione æquali con-
 temtus dignitatis nascitur; sed & in
 cognoscendo neque exandescere aduer-
 sus eos, quos malos putat, neque preci-
 bus calamitosorum illacrymari oportet;
 id enim non est constantis & recti
 iudicis, cuius animi motum vultus de-
 legit, &c. Sed & iudex, qui contra consci-
 entiam & iustitiam per gratiam cadum
 aut sordes iudicat, est ipso iure suspensus,
 & per solum Papam absoluendus, si se in-
 gerit diuinis, c. cum aeterni, de senten. & re
 iudic. in Sex.
- E non est disciplina seruanda sine misericor-
 dia, nec misericordia sine disciplina; sed ex
 illis duobus temperandum erit iudicium
- maxime criminale, c. disciplina, 9. & ca.
 omnis, 10. c. dua sunt, 13. 45. dist. 1. respi-
 ciendum, de poenis.
- F c. habuisse, 7. 33. distin. can. consulisti, 2.
 quaest. 4. Certa sententia absolutionem vel
 condemnationem continere debet. l. 1. de
 re iudic. vel declarare adhuc non liquere
 & amplius inquirendum; ambiguū enim
 decidi non debet, veruntamē non est omi-
 tendum ambiguitatem quandam esse iur-
 ris, quandam facti, quandam persona; In
 his que iuris habent, dubitationem per-
 mittitur de similibus ad similia plerumque
 iudicare, ut in cano. de libellis, 20. distin. c.
 can. sicut, 14. distin. In facti autem am-
 biguitate non est in alterutram partem
 facienda sententia, in cuiusque praeiudi-
 cium, cap. graue, 11. quaest. 3. Si vero du-
 bium non sit in facto, sed in persona, poterit
 aliquando sententia afferri in cap. quibus-
 dam, 5. q. 1.
- G cap. consulisti, 2. q. 4. c. multi, 2. quaest. 1.
 l. illicitas, §. veritas, de offic. praesid. Felinus
 in ca. pastoralis, §. quoniam, de offic. deleg.
 Dicitur & in c. iudicet, 2. q. 7. quod iudex
 in loco iudicii debet conscientiam, quam
 de domo portauit, deponere, & secundum
 allegata & probata iudicare, & iuxta ca-
 nones & non secundum propriam senten-
 tiam, c. summopere, 11. quaest. 3. c. iudicet,
 3. q. 7. c. sitantum, & ca. placuit, 6. quaest. 1.
 l. rem non nouam, C. de iudic. §. quia vero,
 de iudicibus in nouellis. Est que hic qua-
 stio satis implicita, dum iudex scit vere
 contrarium eius, quod probatum dicitur
 coram eo, quod agere debeat. Cuius reso-
 lutio varias habet sententias, quas refert
 glossa ad c. 1. ad verb. secundum quidem
 canones, de officio ordinarij. quia contemta
 veritate ex vna parte, iudicandum non
 est, can. qui contemta, 8. distin. dicuntq.
 quidam, iudicem habentem aliquid in
 conscientia, contra quam sit probatum
 coram eo, alteri causam debere delegare,
 per leg. praeter, de iurisdic. omnium iud.
 Alii dicunt, quod licet iudex aliud quam
 per

per probationes legitimas constet, in consci-
entia propria habuerit, debeat iudicare se-
cundum id, de quo in iudicio facta est illi
fides; nec debeat sequi conscientiam secun-
dum ante adducta iura, quia non scit ex
conscientia tanquam iudex, sed tanquam
Deus, cap. 2. de officio ordinar. can. si tan-
tum, can. placuit, 6. quest. 2. Et amplecti-
tur illam sententiam glossa ad dist. cap. de
offic. ordinar. Ego tamen existimarem in
iudiciis irtractabilibus, contra scientiam B
suam et indubitata veritatem penes se
existentem, iudicare non debere; sed po-
tius, vel a iudicio abstinere, vel dissindere
seu differre iudicium, ut fecit Aul. Gel-
lius libr. 1. 2. capit. 2. Et potius eiurandum
esse munus iudicandi censeo, quam con-
tra scientiam certam iudicare, maxime
cum sententia irrenocabilis, in praudi-
cium tertis irrenocabile, conuertitur, unde
iudex etiam poena contra veritatem iudi-
cans, dignus est, c. cum aeterni, de senten. Et
re iud. in Sexto. Disputat de hoc plenissime
diuus Thomas et Caietanus, 2. 2. questio.
67. artic. 2. doctores, ad legem ex rescripto,
de muneribus et honorib. glossa ad capit.
pastoralis, ad verbum teneatur, de offic.
delegat.
h iudex ex sua sola scientia iudicare non de-
bet, ca. si sacerdos, de offic. ordinar. Gellius
lib. 1. 2. cap. 2. ut dictum superiori anno-
tatione; neque enim partis vel testis perso-
nam agere potest, l. Iulianus, l. inter liti-
gantes, de iud. P.
i ca. fin. 30. q. 5. l. 9. C. de iud. l. ubi falsi, C. ad
leg. Cornel. de fals.
k c. 2. de iud. reprobatu consuetudo, in cap.
ad nostram, 2. de consuetud. tanquam mi-
nus rationalis, per quam, cum aliqua
causa tractabatur etiam ecclesiastica, alle-
gationibus et querelis viriusque partis E
auditis a presentibus literatis, sapientibus
et insipientibus, quid iuris esset statuen-
dum querebatur, et secundum plurium
voces sententia ferebatur. Laici quippe de
rebus ecclesiasticis et iudiciis illarum se

intromittere non debent, c. cum laicis, de reb.
ecclesi. non alien. ca. contingit, de arbit.
cap. ecclesi. de constitutionibus, cap. bene
quidem, 96. distinet. Quamquam prohi-
bitum non sit, pecuniarias et civiles qua-
estiones per ecclesiasticos laicis delegare, et
ecclesiam laicos iudices eligere, cap. expo-
sita, de arbit. cap. si ne cleric. vel monach.
secularibus negotiis se immisc. in Sexto.
Papa etiam civiles aut criminales causas,
et spirituales, laicis delegare potest etiam
personarum ecclesiasticarum, ut in cap.
prater, §. verum, 23. dist. cap. Mennam,
2. quest. 4. ca. in synodo, 6. dist. c. Hadria-
nus, 10. q. 3.

l in proximo citatis iurib.

m Suspecti iudices reiciuntur seu recusantur,
can. quia suspecti, 4. q. 5. ca. cum inter, de
except. cap. causam, de iud. l. apertissimi,
C. eod. tit.

n Secundum ius canonicum, et ordinarius
iudex recusari potest, cap. licet in fine, de
foro competent. c. cum sit speciale, de appel.
Quamvis de iure civili recusatione pro-
posita contra ordinarium iudicem, non re-
nunciatur, sed alius non suspectus ei coniun-
gatur, l. aptissimi, C. de iud. iuncta authen.
ibi posita, si contigerit. Et authen. offerat-
tur, de litis contestat. sed utimur in hoc iu-
re pontificio.
o dist. c. causam, 8. de iud. cap. causam qua,
de offic. delega. Iudice porro suspecto decla-
rato, idem ex consensu recusantis alii ne-
gotium principale committit cognoscen-
dum, vel ad superiorem illud ipsum trans-
mittitur, c. ad hac, 27. in fine, et can. cum
speciali, 61. et ipsa probata, de appellat.
cap. si quis contra, 4. de foro competent.
leg. 4. vers. in eo scilicet, leg. 16. §. sancimus,
vers. illo autem, Cod. de iudic. nisi forsitan
iudex delegatus fuerit recusatus, nam is
etiam ex consensu recusantis non potest
alii negotium committere, cap. iudex 5.
de offic. delega. in Sexto. Sed etsi clericus
suspectum sibi dicat esse episcopum, de eo
alii vicini episcopi cognoscere debent, can.

- placuit, 2. quest. 6. can. presbyter, 1. 1. q. 3. A
 Dehinc ordinarii iuris est, ut iudice recusato vel suspecto existente, eius vicarius seu locum tenens a deatur, ut contra, vicario suspecto, eius ordinarius, viroque autem suspecto, superior. leg. vnic. si quacunque praeclusus potesta. ad sibi subditarum, & c. aspirauerit nuptias, Cod. dicto capit. causam, 8. de iudic. can. 4. can. nullus, 4. questione 1. praesumitur enim iudicaturum eum pro aduersario, ut in simili sua B
 causa simile fiat iudicium, iuxta leg. 1. quod quisque iuris in alium statuer. Pandect. Et nemo in causa propria iudex esse debet, tit. ne quis in propria caus. iudic. Cod. si reicitur testis a testimonio, si similem causam habeat cum aduersario, cano. si testes, §. liberi, & can. testes, 4. questione 3. facit capit. cum ecclesiastica, de exceptionibus.
- P c. cum canonicus, de offic. delegat. l. senatu, de offic. presid. P.
- Q c. insinuante, de offic. delegat. cap. cum speciale, de iud.
- R ca. accedens, in 2. ut lite non contesta. & c. postremo, de appellat. ca. quia suspecti, 4. quest. 5.
- S cap. causam qua, de offic. delegat. capit. accusatores, 4. questione 5. cano. 4. 1. 1. questione 3.
- T Quia debet ei fidelitatem ex iuramento, & ex eo non potest consiliū vel iudicium aduersus eundem dare. cano. de forma, 2. 2. questione 5. cap. accedens, ut lite non contesta. & c.
- V inimicus repellitur ex capitibus ante citatis, & ex eo quod diximus, ut amorem, ita odium impedire legitimum iudicium, atque inimicitias reddere aliquem alicui suspectum dicitur, in leg. tutor quoque, §. si tutor inimicus, de suspectis tutoribus Pandect. leg. cum prator, de iudic. Pandect. Talis etiam & consanguineus inimici. dicto cap. accedens, in 2. ut lite contesta. Iudex medius est inter actorem & reum, & proinde in alterutram partem per odium vel affectionem declinare non debet, sed recte & iuste iudicare pro viroque. leg. vbi, C. de fals. §. viro quoque. nouell. insinuandum, quod praestatur ab his qui administrant. suscip.
- X sunt enim plures causas, ex quibus potest praescribi seu excipi contra iudicis personam, ut quia mutus, surdus, minor, furiosus, senatu motus, foemina, & c. leg. cum prator, de iudic. cano. 1. §. tria sunt, 3. questione 7.
- Y cap. cum sit speciale, & capitulo secundo requies, 4. 1. §. tertio, de appellatio. cum similib. in gloss. notatis; & in capit. licet, 10. de foro competent. capit. suspicionis, 39. de offic. deleg. Si tamen cum recusatio ante, alii iudices dati fuerint, non ante arbitros, sed coram conuenticibus erit causa probanda & cognoscenda recusationis, capit. si contra, de officio delegat. in Sexto. Quemadmodum etiam, si delegatus recusetur, cognitio ad delegantem, non ad arbitros erit referenda. dicto capit. si contra, §. cum autem, & ca. super, 27. §. quem vero, & §. eius ergo. eo. tit. Et si recusetur officialis, cognitio erit episcopi, ut dicitur in d. ca. si contra, in fin.
- Z c. quoniam contra, de probationibus.
- aa ca. 1. & 2. ut lite pendens, nihil innovetur, c. cum venissent, de institutio. clem. cum lite, 2. eod. tit. vbi explicatur, quando dicitur lite pendere.
- bb c. cum dilectus filius, de purga. canonica. seruandus & ordo in publicis iudiciis, nisi omnino manifesta esset omnibus culpa, can. que Lotharius, 2. q. 1.
- cc Aliter irritum fit, quod geritur ipso facto, c. Pisanis, de restit. spolia.
- dd ut c. exhibita, §. de iud. c. literas tuas, 13. §. secunda vero assertio, de restit. spoliat. c. 1. 2. 3. de ordine cognitio.
- E cap. fin. §. de hereditate, §. si crimen, §. qui consuetur, 3. quest. 1. 1. l. 2. 3. 4. de oratione cognitio. Cod. praedictum dicitur res, quae cum statuta fuerit, adfert iudicaturis exemplum quod sequantur, vide §. praedictum, ciales,

- ciales, de act. & ibi Theoph. vide & Cicerone oratio. pro Cluentio. & ibidem Asconium Padianum.*
- ff dist. can. final. in princip. 3. quest. 11. l. si. de ordine cognitio. lib. 7. C. tit. 9. l. 1. Cod. qui accusare non poss. quando videlicet concurrunt, & altera alteri facit praeiudicium, leg. per minorem, § 4. de iudic. l. scio, 4. de in integrum restitut. declaratur in l. rei maioris, 21. de exceptionibus. Concurrente tamen. civili causa cum criminali, poterit civilis prior agitari, l. 1. C. quando civil. actio. crimina. praeiudic. poterunt, & simul. cum civili, 3. de ordine iudicio. li. 3. C. tit. 8.*
- gg cap. ad ultimum, 2. de causa proprietaria. & possess. l. si de vi, 37. de iudic. P. l. qui catu, §. §. si de vi, ad leg. Iuliam, de vi public. P. l. exitus, 35. de acquiren. possess. l. ordinarii iuris, 13. de rei vend. C. l. si quis, 3. finium regundo. l. 3. C. de interd. l. si coloni, 14. de agricol. & censu. li. 11. C.*
- hh Aliter si coram duobus iudicibus penderet separatim possessorium & petitorium, atque possessorium intra biennium non fuerit definitum, capit. 1. §. praeterea quia, de treuga & pac. in extranagant. communibus.*
- ii quando possessorium cum petitorio est cumulatam, tunc de utroque iudex simul sententiam ferre potest, quemadmodum & de utroque simul proceditur in c. cum ecclesia, 3. & c. cum super, 4. c. cum dilectus, 6. de causa possess. & propriet.*

CAPVT. VI.

De quibus iudicare possit iudex.

Ipsē iudex dispicere debet, num negotia quae ad iudicium eius deferuntur, sint suae iurisdictionis; a scire autem debet iudex ecclesiasticus ad suam iurisdictionem pertinere quaestiones iuris patronatus, b & alia ecclesiastica; c de omni etiam crimine clericus coram iudice ecclesiastico conueniri debet, d audiri, & iudicari. e Nisi fuerit incorrigibilis, & exauctoratus a

A iudice ecclesiastico, traditus vel relictus curiae seculari. f Debet & clericus clericum de omni negotio coram proprio episcopo ad iudicium vocare. g Laicus etiam clericum. h Clericus vero laicum de re non spirituali, coram seculari; quia actor debet generaliter sequi forum rei. k At iudices seculares non poterunt clericum debitorem compellere soluere; l Poterit tamen aliquando ob causam mixtam ecclesiasticam & secularem, sub utroque foro ecclesiastico & seculari in iudicium vocari quispiam, ut in sacrilego, m vsuris, n periurio, o adulterio; p sicque de ceteris quibusdam, in quantum continet peccatum & detrimentum animae, cognoscit ecclesia, q quanquam de iisdem cognoscat forum seculare. Possunt & seculares adire forum ecclesiasticum, si destituantur foro vel iustitia temporali vel seculari. r. Poterunt & laici sui iudicis vel alterius, in suis causis iurisdictionem prorogare sine eius consensu. s Clerici tamen, sine consensu sui episcopi, non possunt. t Attamen quilibet clericus vndeunque ad curiam Romanam vocari potest, quia omnium ecclesiarum Romana mater est, verum vocatus comparens, potest ius reuocandi domum, seu remissionem ad proprium iudicem impetrare. v Sortitur autem quis proprium forum aut ecclesiasticum, aut seculare, vel ratione delicti, eius loci, in quo illud commisit; x vel ratione loci contractus, y aut ratione domicilii, z aut ratione rei, de qua contra possessorem mouetur quaestio. aa Ratione etiam dignitatis aut privilegii forum quis aliud sortiri potest; bb maxime pro personalibus actionibus; cc cuius rei exempla in iure facile occurrunt; dd per reconuentionem quoque quis forum alterius sortitur. ee

SCHOLIA.

a l. si quis ex aliena, §. de ind. l. 2. si quis in iure voca. non ierit. P.

b c. 3. de iudic.

- c. *Quemadmodum de simonia, de sacramenti, de iuramento, ratione cuius etiam laicus vocatur coram iudice ecclesiastico. c. 3. de foro compe. in Sex.*
- d. *cap. clericis, 8. de iud. can. 1. 2. & sequent. 11. q. 1. authent. statuimus, C. de episcopis & cleric. debet & esse ordinarius, vel alius cui ex consuetudine vel privilegio data fuerit iurisdictio & potestas cognoscendi, capit. cum contingat, 13. de foro competent.*
- e. *c. at si clerici, de iud. c. cum non ab homine, eodem titu. Sunt tamen casus, in quibus possunt clerici, vel res eorum iudicari coram iudice laico, veluti in Gallia iudices regii Senarchi vel seneschalli, seu baillui, iudicant de causa possessorii beneficiorum, ex indulto regi concesso & conformato per Martinum 5. summum pontif. quod referitur & inseritur in dec. 1. Guidonis Papa 1. Regii quoque iudices seu parlamentorum cognoscunt, si quid contra concordata regia & pontificia a clericis agatur, Idque reformant per modum abusus commissi, ratione facultatis regi concessa, ea de re per summum pontificem in §. fin. de robore & firmita. c. concordator. in concor. Possunt & non obediens sedi Apostolica per potestates seculares opprimi, can. non licuit, 17. distinct. Sed & ubi deficit potestas ecclesiastica, ad temporalem recurritur contra clericos; can. 25. principes, 23. q. 5. Contra quoq. Schismaticos, can. de ligurib. 43. ea. 23. q. 5. & in casu, c. ubi periculum, §. praeterea, de electio. atque in aliis casibus, de quibus tractat Chassaneus ad §. 5. des iustices, ad verba s'il n'a grace, in consuetud. Burgund. & Guillelmus benedictus ad cap. Raynucius, ad verba, & vxorem nomine, 2. decis. ann. 140. vsque ad 162. de testa. notat etiam Mathaeus de Afflicto, decisio. 24. incipiente, quidam clericus spoliavit, &c. Regis curiam cognoscere de spoliatione clerici, etiam contra clericum seu personam ecclesiasticam super possessione beneficij, de quo spoliatus*
- A *quis fuerit. Idque non tam per modum ordinaria iurisditionis, quantum per modum defensionis oppressorij, quam debet rex laicis & ecclesiasticis & ecclesia; & ita iudicatum. Quamuis alioquin ratione ordinaria iurisditionis, causa possessorij beneficij ecclesiastici, non possit cognosci a iudice seculari; quia reputatur a canonistis spiritualis & beneficalis, ut in clem. vnic. de causa possess. & proprietate. Et Speculator in titulo de contumacia, §. sequitur, versiculo illud ait, quod Papa Clemens ita pronuntiat; & omnes doctores conveniebant ad hoc; licet aliter sentiat, gloss. ad cap. eum qui, de eo qui mittitur in possessione. caus. rei serua. in Sexto. Quibus tamen non obstantibus in spoliatione beneficij ecclesiastici, fuisse aliter conclusum tradit dicta decisio Neapolitana, 24. in sacro regis consilio. Et in Gallia etiam ex iure confirmato per Martinum Papam cognoscunt seculares regii iudices, de possessione beneficiorum. Guido Pap. dec. 1. dict. cap. cum non ab homine, de iudic. & cap. nonimus, de verbor. significat. cum similib.*
- B *capit. 1. de foro competent. dict. authent. statuimus, de episcopis & cler. C. & novel. ut clerici apud proprios episcop. conveniant. Neque potest iure pontificio, quod & receptum est, clericus renuntiare fori sui ecclesiastici privilegio; quia illud non tam singularibus clericis quam favori totius ordinis cleri concessum est; cap. si diligenti, 12. de foro competent. facit can. placuit, cano. inoluta, 11. questione 1. ex quibus correctaremanet & antiquata, lex. si quis in. conscribendo, Cods. de episcopis & cler. 1. si quis in conscribendo. C. de pact. in cap. 1. & 2. & d. cap. si diligenti, de foro competent. cap. significasti, eod. tit. nisi ageretur primo de causa feudali; in qua cessat privilegium fori clericalis & conventio sit coram iudice vel domino feudi vel paribus curia; dict. cap. si diligenti, §. fina. capit. verum, capit. ex transmissa. de foro compe.*
- C *cap. nonimus, de verbor. significat. cum similib.*
- D *cap. si diligenti, de foro competent.*
- E *cap. si diligenti, de foro competent.*
- F *cap. nonimus, de verbor. significat. cum similib.*
- G *capit. 1. de foro competent. dict. authent. statuimus, de episcopis & cler. C. & novel. ut clerici apud proprios episcop. conveniant. Neque potest iure pontificio, quod & receptum est, clericus renuntiare fori sui ecclesiastici privilegio; quia illud non tam singularibus clericis quam favori totius ordinis cleri concessum est; cap. si diligenti, 12. de foro competent. facit can. placuit, cano. inoluta, 11. questione 1. ex quibus correctaremanet & antiquata, lex. si quis in. conscribendo, Cods. de episcopis & cler. 1. si quis in conscribendo. C. de pact. in cap. 1. & 2. & d. cap. si diligenti, de foro competent. cap. significasti, eod. tit. nisi ageretur primo de causa feudali; in qua cessat privilegium fori clericalis & conventio sit coram iudice vel domino feudi vel paribus curia; dict. cap. si diligenti, §. fina. capit. verum, capit. ex transmissa. de foro compe.*
- H *cap. si diligenti, de foro competent.*

competenti, c. caterum, de iudiciis. Item 2. A
 si causa esset realis per cap. fin. de foro com-
 petenti. l. 1. ubi in rem actio. C. §. omnium,
 de actio. Vel agatur 3. de possessorio etiam
 rerum spiritualium. Guid. Pap. decis. 1. Et
 late Couarruias in practica questionum,
 ca. 35. cum sequent. Item 4. si reconuicia-
 tur clericus coram laico, Felinus ad cap. et-
 si clericus, nu. 8. cum sequent. de iudic. Quin-
 to etiam, quando venditor est clericus, fo-
 rum emtoris sequi tenetur: quia defensor
 emtoris, l. venditor, de iudic. l. 1. C. ubi in
 rem actio. Et ita in Camera imperiali con-
 tra diuersam sententiam iudicatum fuisse
 tradit Gaillius, libr. 1. practicarum obser-
 uationum, obseruat. 37. Sexto, si clericus
 ratione officii, ut tutoris vel curatoris, vel
 procuratoris laici, conueniendus sit, sequi-
 tur forum laici. Socinus ad Rubricam, de
 foro competent. nu. 1. Et 15. Et ad cap. 1. e-
 ius tituli, nu. 52. quemadmodum contra,
 laicus ratione administrationis rei Eccle-
 siasticae, sequitur forum ecclesiasticum, per
 notata. in c. iudicatum est, Et sibi gloss. 1.
 89. dist. Et sic etiam seruari in camera im-
 periali admonet Gayllus. in d. obseruat.
 i. c. si clericus laicum, §. Et c. cum sit genera-
 le, de foro compet.
 k in proximo citatis iuribus, Et ca. experien-
 tia, Et cap. seq. 11. qu. 1. ca. 2. ca. neminem,
 3. q. 6. l. in criminali, de iuris. omn. iud. l. si.
 D ubi in rem actio. C. l. iuris ordinem, de iu-
 ris. omn. iud. l. quia etiam, de alie. iud. mu-
 ta. causa facta, §. 1. ut cler. apud proprios
 episcop. con. in nouell. Possunt tamen ali-
 quando iudices ecclesiastici cognoscere de
 laicorum causis, vel ratione rerum, vel ra-
 tione criminum. Possuntque iudicare, lai-
 cos sibi temporali iurisdictione subiectos,
 ratione terra ecclesiastica, ut in c. si duob.
 de app. dummodo criminales questiones e-
 ius iurisdictionis, si poena mereantur san-
 guinis, exercendas committant laicis. c. fin.
 ne cleric. vel mon. sec. neg. se im. in Sext.
 c. clericis, c. sententiam, eod. tit. apud Gre-
 gor. capit. in Archiepiscopatu, de raptor.

ubi iudicia sanguinis prohibentur cleri-
 cis, Et in c. sepe, 12. seq. 23. q. 8.
 l. c. seculares, 2. de foro competent. in Sex.
 m c. cum sit generale, §. 1. de foro comp. ca.
 de viro, 12. q. 2. c. nulli licet. eod. quod Et
 potest a iudice seculari puniri. l. si quis in
 hoc genus. C. de episcop. Et cler.
 n qua Et ad forum ecclesiasticum pertinent.
 c. cum tu, de vs. Et ad seculare, l. eos, §. su-
 per vsurarum, C. de vsu.
 B o perurium puniatur in foro ecclesiastico, ca.
 presbyter, §. 1. dist. Et in iure civili Et foro
 seculari, tituli. de rebus creditis Et iure iur.
 C. de iure iur. in P.
 p liquet ex titulis, de adulteriis, in iure Pon-
 tificio, Et ad leg. Iuliam, de adulteriis. in
 P. Et C. cum simil.
 q c. nonit, de iudic.
 r c. ex transmissa, c. ex tenore, 11. c. ex par-
 te, 15. de foro compet.
 C s c. significasti, 18. de foro competent. l. pri-
 uatorum, C. de iuris. omnium iudic. l. 1. Et
 3. de iud. in P.
 t dict. cap. significasti, ca. non liceat, 3. quast.
 6. c. 1. Et 2. q. 2. ca. denique, 6. q. 3. Et in
 ca. 1. de foro competent. in Sexto: nec ap-
 pellationis articulo praetermissa, nec aliter
 nulla interposita appellatione, archiepisco-
 pi vel eorum officiales, de causis clericorum
 tanquam iudices, licet ipsi clerici in ipsos
 consentiant, absque diocesano eorum
 voluntate, cognoscunt, possunt tamen in a-
 lium quam suum iudicem consentire, tan-
 quam in quemlibet arbitrum, non ut in iu-
 dicem, cum ipsum illis prohibitum non sit,
 cap. cum tempore, c. dilecti, de arbitris.
 v cap. fin. de foro competent. Papa enim est
 omnium ordinariorum iudicum ordina-
 rius. can. cuncta, 9. quast. 3. Sicuti Et cui-
 libet patet ad principem liber aditus, l. 1.
 Et l. vniuersis, de precib. imperat. offeren.
 lib. 1. tit. 19. l. 1. C. quando libellus princi-
 pi oblati litis contestatio, faciat, eod. libr.
 1. tit. 20. l. vnic. quando Imperator inter
 pupillos Et viduas, vel alias miserabiles
 personas cognosc. lib. 3. C. tit. 14.
 T i t t

- x. cap. fin. de foro competenti. Et ratione delicti commissi quis sit alterius quam alioquin proprii fori, in cap. 1. de raptoribus, cano. causa, cano. placuit, tertio, questio. 6. canon. si peccauerit, secundo, questio. 1. prima, authentica qua in provincia, ubi de crimine agi oporteat, Cod. leg. 1. Cod. ubi senator et clarissimi, l. si cui, §. imperator, et l. fin. de accusatio. Pand. cap. postulasti, de iudic. Reatus omnem dignitatem, et privilegium excludit, l. 1. C. ubi sena. vel clariss. lib. 3. tit. 24. l. 47. de ritu nuptia. dicta authent. quia in provincia, can. privilegium, 11. q. 3. cap. tuarum, 11. de privileg. Caterum pro crimine quis potest conveniri, non solum, ubi delictum commisit, sed etiam, ubi inuenitur, et ubi domicilium habet, leg. 1. ubi de crimine agi oporteat. Si tamen graue sit delictum, quod exemplari pena egeat, remittitur reus puniendus in locum, ubi deliquit. l. solet. de custodia reorum, l. capitalium, §. famosos, de poenit. P. l. desertorem, de re milita. §. si vero quis comprehensorum, ut nulli iudic. liceat habere loci seruator. in nouellis.
- y. Id est, ratione loci, ubi quis se obligat contractu, vel quasi contractu. l. heres absens, §. 1. de iudic. l. omnem obligationem, et l. interdum, §. fin. eod. tit. potest ibi conveniri sine ibidem inueniatur, vel in alio loco sit, potest et conveniri ubi. solvere ex contractu promisit ex obligatione, cap. Pand. et gloss. de offic. delegat. cap. dilecti, de foro competenti. Hic tamen est notanda singularis decisio, cap. 1. §. contrahentes, de foro competenti, in Sexti. et ibi gloss. qua explicat dubia, qua oriri ex hoc possunt. In primis, quod ratione contractus quis sortitur forum, si in eo loco contraxerit, ubi habebat domicilium, et inuitus ibi respondere cogitur, quod si mutauerit domicilium, vel tantum transeundo contraxerit, potest quidem ibi conveniri, si in eo loco inueniatur, quod si non inueniatur, non potest in alio loco conuentus cogi, ut veniat nisi in eo, et si domicilium transfulerit, vel in loco domicilii, iuxta l. iuris ordinem, C. de iurisdictio. omnium iudic. libr. 3. tit. 13. sic intelligenda, l. heres absens, de iudic. Veruntamen si is, qui contraxerit, noluerit in locum contractus vocatus respondere, si habeat bona in territorio eius loci, in quo contraxit, iudex, qui directo non potest cogere personam venire, ut respondeat, poterit per obliquum cogere, per captionem bonorum, et missionem in possessionem bonorum eius concessam aduersario ex primo decreto, donec veniat.
- z. dict. cap. fin. et cap. dilecti, de foro competenti. ca. dilectus filius, de rescript. ubi de hoc agitur, l. heres absens, §. proinde, de iudic. Pandet. Habere autem quis potest pluribus in locis domicilium, ut c. ex parte, de foro competenti. l. assumptio, §. iuris prudentibus, ad municipal. Pand. Quemadmodum beneficiatus habet domicilium in loco patrimonii, et in loco beneficii, quod exigit residentiam, cap. postulasti, de foro competenti. Vagabundus autem ibi dicitur habere domicilium, ubi inuenitur, l. 1. ubi de crimine agi oportet. C.
- aa. Ratione possessionis etiam, vel loci ubi res sita est controuersa, vocari quis potest in iudicium eius iudicis, sub quo est, ca. sane, de foro competenti. Potest et pro eadem re vocari possessor in loco, ubi habet domicilium, cap. ex parte, B. de foro competenti. l. si. ubi in rem actio. inten. deb. C. etiam si res sit mobilis, d. l. fin. l. quod legatur, §. fin. autem, de iudic. Quidam tamen dicunt hoc ipsum habere locum pro immobilibus tantum, ut gloss. ad capit. final. ad verba, contra possessorem, de foro competenti. Proceditur et contra absentem pro actione in rem coram iudice loci ubi res est, per edicta et citationes, quibus si non obtemperet proceditur contra eum per missionem in possessionem rei controuersa, l. 2. C. ubi in rem actio exerceri debeat, libro tertio, tit. 19.
- bb. Privilegio fori saepe aliqui utuntur, ut coram certo tantum alio quam ordinario conueniant.

ueniantur, ut in l. 2. § 3. C. ubi Sena. vel A
clariss. l. ubi quis curiali vel cohortali cu-
ria conuenia. quemadmodum Gymnasis
& Academijs certi iudices seu conserva-
tores dati, in §. si. in procem. P. Auth. habi-
ta. ne filius pro patre. C.
cc personalis actio, a reali distinguitur, in §.
omnium autem actionum, de action. apud
Iustin. l. actionum, de actio. P.
dd vi si agatur principaliter de causa priuile-
giorum sedis Apostolica, qua apud sedem B
sancti tractanda, ca. cum uenissent, l. 2.
de iudi. c. si. de confirmat. utili vel inuiti. si
quando uerba priuilegii dubia sint ad eius
mentem, que concessit refugiendum, non
ad alium. can. sicut, §. ex his, l. 1. q. 1. ca. in-
ter alia, de sent. excom. l. 1. §. fin. C. de le-
gib. Si tamen incidenter in causa produce-
retur priuilegium, & uerba essent aperta,
iudex posset ita iudicare non obstante pro-
ductione priuilegii, quod nihil ad rem sibi C
facere uideatur, vel iuxta priuilegium,
ut in cap. causa, in fine, ibi: respiciendo
priuilegium, de in integ. restitutio. c. acce-
pimus, de fide instrumento. l. quoties, C. de
iudic. cum similib.

ee Reus actorem in eodem iudicio reconue-
nire potest. cap. 1. de mutui petitio, c. cum
dilectus, 2. §. nos autem, de ordine cog-
nitio. ubi agitur de differentia reconuentionis
& exceptionis. Nisi conuentionio fuerit, D
de interdicto recuperanda possessionis, cui
reconuentionio opponi nequit, cap. si. de ordine
cognitio. ubi §. distinctio. aut nisi coram
arbitris causa agatur, cap. dispendia, 3. §.
reus quoque, de rescript. in Sex. Sunt & a-
lia exceptiones quas omitto.

CAPVT VII.

Causa & effectus iudiciorum.

Ratio iudiciorum finalis est, pax publica,
& correctio malorum, a controuersia-
rum & licium determinatio, b iustitia, qua
suum ius cuique tribuit. c Iudex autem in
puniendo reddit bonum pro malo, d con-
seruat innocentiam, punit culpam. e

SCHOLIA.

- a ca. non frustra, 23. quest. 5. cano. nisi bella,
& ibi gloss. 23. quest. 1. facit. c. 1. de officio
legat. in Sex. dum (inquies sum. Pontifex)
subditorum scandala remouemus, nos
in eorum quiete quiescimus, facit l. nul-
lus, l. 4. C. de Iudeis, ubi prohibet iudiciu,
& iudicis potestas, ne ad arma litigantes
ueniant, ut l. aequissimum, de usufruct. P.
quare ne vis committatur, occurrit & ple-
ctit ideo temerarios, qui propria auctori-
tate sine sententiaris etiam suas ab inuitis
repetunt, canon. 1. 16. questio. 6. leg. ex-
stat. de eo, quod metus causa, Pandect. ca.
cum qui, de prabend. in Sexto, cum simi-
libus.
b ca. finem litibus, de dolo & contumacia. l.
properandum, C. de iudic.
c cap. fratris, de uerborum significatione, l.
prima, de iustitia & iur. Pandect. & qui
iudicium diffugiunt multum de sua iu-
stitia diffidere uidentur, cap. Christianus,
11. quest. 1.
d ca. Sex. differentia, 23. q. 3.
e ca. que Lotharius, 2. q. 1.

DE OFFICIO IUDICIS.

TITVLVS II.

CAPVT I.

Continuatio & quid officium iudicis.

A dmonitis discipulis, iudiciu esse or-
dinarium & extraordinarium, & iu-
dices esse ordinarios, & extraordinarios
seu delegatos, dicamus de officio iudicum
prius ordinariorum, & dehinc delegato-
rum, de que potestate illorum. Officium
iudicis in iure absolute pro potestate, vel
pro his, qua potestas concessa facere iu-
bet, a vel permittit, non enim quicquid iu-
dicis potestati permittitur, subiicitur iuris
necessitati. b Quaedam etiam tenerur ex-
hibere iudex ordinario iure petentibus &
agentibus, & potest etiam aliunde qua-
dam ex aequitate & auxilio extraordina-
rio impartire litigantibus, qua ipsi pete-